

Madar Ilonkáról

A néprajz Miss Marpleja

Akik ismerték sohasem feledik Madar Ilonkát, a magyar néprajz nemrég elhunyt családayját, háziasszonyát. Kinek Ilonka, kinek Ilonka néni, kinek anyja, kinek mama volt. Egyszóval ő volt a mindenkiről gondoskodó, mindenre figyelő édesanya, igazi asszony. Idős fővel, több, szinte felnőtt gyermekek édesanyjaként ült be az egyetemi órákra, hogy a falusi gyermek, kis- és nagyleány, asszony, anyja megélt életét víve magával, tudatosítsa élményeit, ismeretanyagát a tudomány számára, a maga épülésére. Így kívánta szolgálni szülőföldje népét, kultúráját, a magyar nemzet és a tudomány ügyét. Tálasi István eszményképe volt. Útmutatásait nála senki sem vette komolyabban. A tőle kapott ösztönzéssel, s az ő elvei szerint szemlélte saját megélt élményeit, élete fordulóit, s készített eszközt ahhoz, hogy ezt a belülről is látott világot minél hitelesebben megértse, megörökítse és közvetítse.

Mélyen hívő protestáns ember volt, akiben mindezek ellenére a más vallások iránti tisztelet is élt. Mindig az embert nézte, az emberit kereste és próbálta megérteni, lényegét tisztán tovább adni. A sárréti falusi leány Nagyváradon tanulta meg a cukrász mesterség csínját-bínját, szabadult fel. Azonban a történelem megkezdett útját másfelé terelte. Budapesten lett gyári munkás. Az üzemi faliújság szerkesztésén és írásán át jutott el építészmérnök férje támogatásával is addig, hogy végül idős fejjel vállalkozott az egyetem elvégzésére és a doktorálásra is. Életét küldetesként, munkáját hivatásként fogta fel. Voltaképpen, amikor már néprajzusként jegyezték sem volt állásban, sőt gyűjtőútjainak zömét is maga állta. Alkalmi megbízatásokat, úgymond „bérgyűjtést” vállalt, cikkei honoráriumából, s a család segítségéből élt. Mivel nem volt rendszeres jövedelme, előszeretettel vett részt olyan közös gyűjtéseken, kapcsolódott be több munkaközösség munkájába, ahol a terepen való tartózkodás nem került külön pénzébe. Minden munkaközösség szívesen látta, már csak azért is, mert mindig pontosan, határidőre átadta gyűjtéseit, gondosan megfogalmazott cikkeit, tanulmányait. De nemcsak ezért, hanem vidám természete, jó humora, emberséges odafigyelése, mások segítése mindenkire jó hatással volt. Ha valakivel apróbb összeütközése volt, egyesek néha terhesnek érezték meg-megjelenését, azok magukra vethettek. Ugyanis nemcsak ő adta le pontos kéziratait a munkaközösségnek, a kiadónak, hanem a pontosságot partnereitől, kiadótól is elvárta. Ilyenkor – bár rossz szava nem igen volt – jelenlétét nem csoda, ha kényelmetlennek találták azok, akik úgymond nagyvonalúak, durvábban hanyagok voltak. A pontosságot, az alapos utánajárást főként szakmai tekintetben kutató kollegáitól is elvárta. Azonnal felfigyelt arra, ha valaki nem pontosan írt le, vagy rosszul értelmezett egy jelenséget, magatartást. Ha azt látta, hogy az illető nem ment utána a dolognak, s közben nyilatkozott róla. Ilyenkor azonnal reagált és keményen hangot is adott neki. Sokan sérelmezték ezt, mert kellemetlenül érezték magukat.

Emlékszem arra a vitára, ami egyszer nyilvánosan arról folyt, hogy a parasztok mily kicsibe vették a gyermeket, hiszen ezer bajuk volt és gyermek meg sok volt. Valaki azt hozta példának,

hogy pl. éjszaka a kisgyermek az ágy alatt aludt egy szalmával kibélelt ládafélében. Nem tudván, hogy egy országszerte ismert bútordarabról van szó, a toliról, tolóágyról, amit nappal a hely szűke miatt (mint neve is mutatja) az ágy alá toltak és éjszaka pedig kihúzták éppen azért, hogy az anya bármikor lenyúlhasson, megsimogathassa, magához vegye, megszoptathassa. De nagyobb gyermekek is aludtak benne. A szalma pedig szalmazsákban volt, letakarva, s rendes ágybelinek, ágyneműnek számított még polgári körökben is. Ilonka felháborodása nem ismert határt. Igen élesen kikérte magának a paraszt ember illetén megítélését, lenézését, primitívvé és érzéketlenné minősítését. Ő ugyanis azonnal ezt látta benne, holott azért nem erről volt szó. Hasonló eseteket lehetne sorolni. Főként azon fiatalokat osztotta ki, akik nem voltak tisztában pl. az egyház szerepével, nevelő erejével, nem ismerték a szertartásokat, ugyanakkor nyilatkoztak a hirtelen divatossá is lett területről, témáról. Büszke volt megélt életére, tudatos szemlélője volt annak a protestáns paraszti világnak, közösségnek, amelyből származott, s amelynek életét maga belülről ismerte. Ha egy új, számára távoli közösségbe került (pl. Dunántúl, Zoboralja, Sóvidék, vagy közelebb a Tiszazug, Kiskunság) addig tartózkodott ott, gyűjtött, figyelt, kérdezett, amíg ezt az ismeretlen közeget is Sárrétudvarihoz hasonló belső látással nem kezdte felfogni. Gyűjtött anyaga éppen ezért mindenképpen hiteles. Mindemellett sajátos módszere volt.

Úgy vélem nem sokat tévedek, ha ezt a módszert Agata Christie Miss Marple-ja nyomozási módszeréhez hasonlítom. Az adatközlők neki nem adatközlők voltak. Mint nő, mint anya, mint gazdasszony, mint családi gondokkal küzdő, jó beszédű, olykor pletykás, olykor kissé zárkózott, olykor kissé kíváncsi, mindig együtt érző, megértő élettapasztalattal teli asszony ült le otthonosan minden lakásban, vett részt istentiszteleteken, családi ünnepeken. Beszélgetés közben maga is bekapcsolódott a krumpli- vagy zöldségpucolásba, recepteket ajánlott, egyszerű megtapasztalt gyógymódokat. Hirtelen előállt bajban azonnal segítségre készen mozdult, gyógyszereket küldött, recepteket váltott ki, amit falusi vagy erdélyi patikákban nem kaphatni. Levelezett, üdvözlő lapokat küldött adatközlőinek, akik voltaképpen jó barátai, ismerősei, már-már belső emberei lettek. S közben figyelt, kérdezett, s nyíltan, de egyáltalán nem meghökkentően, félreértelmezhetően jegyzetelt is. Kedvéért hajlandók voltak gyógymódokat bemutatni, a legintimebb dolgokról nyilatkozni. A hamisságra, turpisságra azonnal rájött, valótlan dolgot el nem fogadott. Ha azt mondom a magyar néprajz Miss Marpleja volt, egyáltalán nem tévedek.

Utolsó betegen töltött éveiben családjá körében nyert nyugalmat. Már a Néprajzi Társaság üléseit sem látogathatta, pedig a társasági üléseknek mindig szorgalmas résztvevője volt. Újabb gyűjtésekről, ami életeleme volt, szó sem lehetett. Újabb írások is nehezen születtek, ám hatalmas és nélkülözhetetlen anyagot hagyott publikációiban az utókorra. Szerencsére megadatott neki az a nagyszerű érzés, hogy szeretett szülőfalujának Sárrétudvarinak néprajzi monográfiáját nemcsak megírhatta, hanem idejében kézbe is vehette. Ezzel a munkával egyben tagja lett a Három Föld Tudósai nevű (Sárrét, Hajdúság, Nagykunság), sajnos a mennyei mezőkön ülésező kutatói gárdának. Annak, melynek olyan nagyszerű és régi alapítói vannak, mint Karacs Ferenc, Osváth Pál, Karácsony Sándor. A néprajzi szekciónak pedig olyan elnöke van, mint Györffy István, olyan titkára, mint Szűcs Sándor, olyan számvivője, mint Bellon Tibor és olyan tagjai, mint Dorogi Márton, Györffy Lajos, Bereczki Imre, Hagymási Sándor, s immár a bizonyára ott is anyáskodó, róluk is gondoskodó, felejtethetetlen Madar Ilona.

Anekdóták néprajzosokról 19. Madar Ilonkáról. A néprajz Miss Marpleja

Írta: Szabó László

2011. június 27. hétfő, 15:07 - Módosítás: 2018. április 03. kedd, 20:20
